

XITOIY OG‘ZAKI NUTQIDA NOROZICHILIK VA HAQORAT UCHUN FOYDALANILADIGAN TURG‘UN BIRLIKLAR VA ULARNING TARJIMADA BERILISHI

 <https://doi.org/10.5281/zenodo.7460875>

Dilshod BADALBAEV,
TDSHU stajor-o‘qituvchisi,
Toshkent, O‘zbekiston.
Tel: +99890 929 39 40;
E-mail: dilixiade@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bevosita xitoy og‘zaki tilida norozichilik va haqorat uchun ishlatiladigan birikmalar bilan yaqindan tanishib o‘tamiz. Ushbu maqoladan ko‘zlangan asosiy maqsad og‘zaki nutqda ularning ishlatish usullarini o‘rganishdir. Zero, bu orqali dialoglarda uchragan birikmalarni to‘g‘ri tarjima qilishni o‘rganamiz.*

Kalit so‘zlar: *birikma, konstruksiya, nutq, norozichilik, haqorat*

Аннотация: *В этой статье мы подробно рассмотрим составы, используемые для выражения протеста и оскорбления непосредственно в китайском языке. Основной целью данной статьи является изучение способов их употребления в устной речи. Ведь через это мы учимся правильно переводить сочетания, встречающиеся в диалогах.*

Ключевые слова: *соединение, строительство, речь, протест, оскорбление*

Abstract: *In this article, we will take a closer look at the compounds used for protest and insult directly in the Chinese language. The main goal of this article is to study the methods of their use in oral speech. After all, through this, we learn to correctly translate the combinations encountered in dialogues.*

Keywords: *compound, construction, speech, protest, insult*

Asosiy qism. Ma’lum bir sodda gap ko‘rinishidan tushunarli bo‘ladi-yu, lekin asl ma’nosini chiqarish biroz mushkul sanaladi. Bunday gaplarni, albatta, kerakli kitoblar yordamida tahlil qilgan holda anglab olamiz. Masalan, ma’lum bir gapni yoki dalilni tasdiqlab, odamlar shunga ahamiyat berishlari kerakligini bildirish uchun “你还别说” (to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjimasi: “sen gapirma”) iborasini ishlatishadi. Xitoy tilini o‘rganuvchi esa bu gapni eshitib ajablanishi tabiiy, albatta, va u ichida “men nima dedim, nima uchun gapirmasligim kerak” deb o‘ylaydi. Qarshi tomonning

xatti-harakati bizga ma'qul kelmaganda, ularni haqoratlashamiz, norozichilikni ifoda etishimiz mumkin. Ana shu birikmalar xitoy tilida qanday beriladi, ularning o'ziga xos qanday xususiyatlari mavjud. Bularning barini quyida ko'rib chiqamiz. [3,346.]

不像话 bú xiàng huà. *Izoh:* 表示某种言语行动时是不合理的。

Ma'lum bir ish-harakat mos kelmasligini bildiradi. “Bo‘lmagan gap” deb tarjima qilsa bo‘ladi. *Eslatma:* 有批评或不满的语气。

Tanqid yoki norozilik ma'nosida keladi. *Misollar:*

(1)这家五个儿女，谁都不想赡养老人，真不像话！

(2)这个人撞了人，不下来看看，开车就跑，太不像话了！ [7,123.]

不要紧 bú yào jǐn

Izoh: 表示情况不严重，可以应付。

Holatning unchalik jiddiy emasligini ko'rsatadi. “Vahima qilishning hojati yo‘q”, “shoshilma” deb tarjima qilinadi. *Misollar:*

(1)甲：大夫，你看这孩子的病严重吗？

乙：不要紧，只是普通的感冒，吃了药就会好的。

(2)甲：请这么多客人，我一个人可忙不过来。

乙：这不要紧，咱们可以打电话，让饭馆儿送几个菜来。 [7,56.]

得了 dé le. *Izoh:* 1) 用来中止别人的某一言行。2) 表示事情有了结果，或问题得到了解决。

1) Qarshi tomonning gapi yoki harakatini to'xtatishda foydalaniladi. 2) Ishning natijasi allaqachon chiqqanligini yoki muammo yechilganligini bildiradi. *Misollar:*

(1)得了，别磨蹭了，赶快走吧。

(2)甲：我得去问问他到底是什么意思。

乙：得了得了，别问了，你问不出结果来。

(3)甲：我饿了，饭什么时候好哇？

乙：已经得了，拿筷子去吧。

(4)甲：我是不是应该去把这个消息告诉他？

乙：不用去，打个电话不就得了？ [7,93.]

都怪…… dōu guài……

Izoh: 表示某种糟糕情况或后果完全是某人的责任。

Ma'lum bir yomon holatni yoki ishni yakunlagandan keyin butun aybni birovga qo'yishni ko'rsatadi. “Jin ursin……(hammasi ... tufayli, hammasi ... ayb tufayli)” deb tarjima qilinadadi. *Misollar:*

(1)甲：你昨天上班迟到了吧？

乙：都怪你，不早点叫醒我。

(2)啊？你在东门呢？对不起，都怪我，我忘了告诉你在西门集合。

(3)这事都怪那个开车的，红灯亮了还往前闯。

(4)都怪你起晚了，要不，上午就能把作业写完了。[7,135.]

都什么年代了 **dōu shénme niándài le**

Izoh: 强调对方的思想或行为落伍。

Qarshi tomonning fikri yoki harakati zamondan ortda qolganligini bildiradi. “Qaysi zamonda yashayapsan o‘zi”, “qanday zamonlarga qoldik”, “zamondan ortda qolibsan” deb tarjima qilinadi. *Eslatma:* 有抱怨或不满的语气。

Nafratlanish yoki qoniqmaslik ma’nosida keladi. *Misollar:*

(1)都什么年代了，你怎么还想一家三代住一块儿啊。

(2)甲：你是男人，不应该进厨房，那会被人看不起的。

乙：都什么年代了，你的思想还这么保守。[6,98.]

都什么时候了 **dōu shénme shíhòu le**

Izoh: 表示已经不能在耽搁。

Biror-bir ishni yana ham kechiktirib bo‘lmasligini bildiradi. “Allaqachon bo‘ldi-yu” deb tarjima qilamiz. *Eslatma:* 有批评和抱怨的语气。

Tanqid yoki nafrat ma’nosida keladi. *Misollar:*

(1)都什么时候了，你还不起床！

(2)甲：我想这件事还是应该再好好研究研究。

乙：都什么时候了，你还在这儿说这些没用的话！

(3)甲：再等一会儿，饭还没好。

乙：你看看现在都什么时候了，这顿午饭都快成晚饭了。[6,79.]

都是…… **dōu shì……** *Izoh:* 强调责任在于某人。

Biror-bir kimsaning zimmasidagi mas’uliyatiga urg‘u beradi yoki o‘sha ish kimningdir deb amalga oshganligini ko‘rsatadi. “Hammasi……deb bo‘ldi” deb tarjima qilamiz. *Eslatma:*

1) 相当于“都是……的责任”。 2) 多用于第二人称和第三人称。 3) 有抱怨的语气。

1) Odatda “都是……的责任” ko‘rinishida keladi. 2) Ko‘proq ikkinchi va uchinchi shaxslarni ko‘rsatadi. 3) Nafrat ma’nosiga ega.

Misollar: 甲：我听说这种大衣降价了。

乙：都是你，当初非要我马上买。真不该听你的。

(1)甲：你怎么买这种“垃圾股”？别人往买抛都来不及呢。

乙：都是我爱人，他说这种股票看涨。[7,189.]

多管闲事 **duō guǎn xián shì.** *Izoh:* 指责某人不该管责任以外的事。

Biror bir kimsaga mas’uliyatidan boshqa ishlarga aralashmaslikka undash ma’nosini anglatadi. “Har qanday ishga aralashaverish”, “keraksiz ishlar bilan mashg’ul bo’lmoq” deb tarjima qilinadi

Eslatma: 有责怪的语气。

Ayblash ma’nosida keladi. *Misollar:*

(1)我们部门的事由我们部门责任，用你来说三道四吗？**多管闲事！**

(2)甲：这事我觉得太公平了，我的去说说。

乙：你就别**多管闲事**，有领导呢。[6,76.]

该死 **gāisǐ.** *Izoh:* 表示对某人的言行或对某种事物感到气愤或厌恶，或对自己的失误表示自责。

Ma’lum bir odamning xatti-harakati yoki biror predmetga nisbatan jahli chiqishlikni yoki o‘zining aybini tan olib, o‘zini koyishni bildiradi.

Eslatma:

1) 有时可以说成“该死的”，但一般不用于自责。2) 有埋怨或咒骂的语气。3) 女性使用时，有时用于关系亲密的人，带有娇嗔的语气。

1) Ba’zi hollarda “该死的” ko‘rinishida ham keladi. Bu holatda kelganda, o‘zini ko‘yishni bildirmaydi. 2) Norozilik va haqoratlash ma’nosiga ega. 3) Ayollar tomonidan ishlatilganda, ba’zi vaqtda yaqin odamini “chiroyli” koyishini bildiradi. *Misollar:*

(1)真**该死**！你怎么又把我的车撞坏了！

(2)甲：我要的书你给我带来了吗？

乙：哎呀，我忘了。**该死，该死。**

(3)**该死的**！这破电脑又死机了！[7,93.]

给……点儿颜色看看 **gěi……diǎnr yánsè kànkàn**

Izoh: 表示要对某人进行严厉的惩戒。

Ma’lum bir odamga nisbatan jiddiy tanbex (jazo) olib borishni bildiradi. “...ga ko‘rsatib qo‘ymoq” deb tarjima qilinadi. *Misollar:*

(1)他一点儿也不把我放在眼里，我非**给他点儿颜色看看**，让他知道我可不是好惹的！

(2)甲：为什么你扣发我们这个月的奖金？

乙：你们看看，这就是你们干的活儿！再不**给你们点儿颜色看看**，咱们公司就要毁在你们手上了！

够……的了 **gòu……de le.** *Izoh:*

表示已经达到某种程度或要求，不能太过分了。

Allaqachon ma’lum bir darajaga chiqib bo‘lganligini bildirib, undan ortig‘iga bardosh berolmaslikni ko‘rsatadi. “O‘zi yetarlicha bo‘ldi”, “bo‘larimcha bo‘ldim” deb tarjima qilinadi. *Eslatma:*

“的”有时可以省略。

“的” ba’zi hollarda tushib qolishi ham mumkin. *Misollar:*

(1)这房子**够**便宜的了，就别挑三拣四，买了吧。

(2)他已经**够**害怕的了，你怎么还吓唬他。

(3)我只批评了他几句，没有开除他，**够**给他面子的了。

(4)甲：你侄子说你对他结婚的事不上心。

乙：我不上心？我钱也给了，东西也买了，**够**对得起他的了。 [7,209.]

够可以的 gòu kěyǐ de. *Izoh:* 表示对某人达到很高的地位或取得很大成就得赞赏。有时用作反话，表示某人的行为糟糕到极点。

Qarshi tomonning erishgan darajali yutug‘ini yoki muvaffaqiyatini e’tirof etishni yoki aksincha, qanchalik yomon ishlarga tubanlashganini aytishni bildiradi. *Eslatma:* 表示赞赏时，有惊奇的语气；用作反话的时候，有埋怨和斥责的语气。

Maqtayotgan paytda ajablanish, aksincha bo‘lganda esa koyish ma’nosida keladi. *Misollar:*

(1)甲：这是我的名片，上面有我的电话。

乙：哟，几年不见，都当局长了，**够**可以的呀！

(2)甲：昨天事情实在太多，我把咱们一块儿吃饭的事给忘了，真抱歉。

乙：我昨天等了你一个多小时哪！你真**够**可以的！

(3) 他们公司真**够**可以的！这种不讲信用的事不是一次两次了！ [7,153.]

够了 gòule. *Izoh:* 表示不能忍受对方的言行。

Qarshi tomonning gaplariga ortiq chidab tura olmaslikni bildiradi. “Yetar, bas” deb tarjima qilamiz. *Eslatma:* 有不耐烦的语气。

Sabr kosasi to‘lganlik ma’nosiga ega. *Misollar:*

(1)甲：记着，爬山的时候注意安全，千万别一个人乱跑，别乱吃东西，别着凉……

乙：**够了**！这点儿事你都说了八遍了。

(2) **够了**，你们打算吵到什么时候！

滚 gǔn. *Izoh:* 让某人走开或离开。

Qarshi tomonni haydashni, ya’ni ketishi kerakligini bildiradi. “Ahmoq, yo‘qol”, “tentak” deb tarjima qilinadi. *Eslatma:* 由于骂人。

Haqoratlashda qo‘llaniladi. *Misollar:*

(1)滚（吧）！我再也不想见到你了！

(2)你敢偷家里的钱去赌博，我没有你这样的儿子，你给我滚！

真是 zhēnshì

Izoh: 感叹语，对某种情况的发生或某人的说法、做法表示不满。

Ma'lum bir holatning sodir bo'lishidan qoniqmaslikni bildiradi.

Eslatma: 1) 有时也可以说“真是的”。2) 有抱怨的语气。

1) Ba'zida “真是的” ko'rinishida keladi. 2) Norozi bo'lish ohangida keladi. *Misollar:*

(1)想去商店，自行车又坏了，真是！

(2)真是的！他说下午来，可到现在还没来！ [7,84.]

XULOSA. Yuqorida biz xitoy og'zaki nutqida ishlatiladigan bir qancha birikmalarni ko'rib chiqdik. Bu birikmalar asosan, qarshi tomonning nutqi ma'qul kelmaganda ishlatiladi. Norozichilik hamda haqorat ohangiga egadir. Bunday birikmalarni iyeroglifma-iyeroglif tarjima qiladigan bo'lsak, asl ma'noni chiqara olmaymiz. Birikmalar bir bo'lganda, umumiy ma'noni berishini hamda tarjimalarini ko'rib chiqishga muaffaq bo'ldik.

REFERENCES

1. Abduazizov A. Tilshunoslik nazariyasiga kirish. – Toshkent: Sharq, 2013.
2. Hojiev. A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug'ati. – T: O'zbekiston Milliy Entsiklopediyasi, 2002.
3. Sultanova L.A. Xitoy tili leksikologiya. – Toshkent, 2015. – 102-bet.
4. Hamidov, X., & Abduraximova, D. (2019). Приведение фразеологизмов в переводе с японского на узбекский. *Sharqshunoslik*, 4(4), 100-112.
5. Семенов А.Л. Лексика китайского языка. – Москва: Восток-Запад, 2005.
6. O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
7. 汉俄大辞典，北京语言大学，2008年
8. 刘德联，刘晓雨“汉语口语常用句式例解”北京2009年
9. <http://www.baidu.com/> (XXR maxsus qidiruv sayti)
10. <http://www.cdmd.cnki.com.cn/> (XXR ilmiy tadqiqotlar sayti)
11. Khodjaeva, N. (2019). SEMANTICS OF KINSHIP TERMS AS A FORM OF ADDRESS IN UZBEK TRANSLATIONS OF PREMCHAND. *Theoretical & Applied Science*, (8), 107-110.
12. KHODJAEVA, N. B. (2021). PREMCHAND'S VARDAAN IN UZBEKISTAN: TRANSLATION ISSUES OF SOME CULTURAL SPECIFIC

WORDS. THEORETICAL & APPLIED SCIENCE Учредители: Теоретическая и прикладная наука, (12), 374-377.

13. KHODJAEVA, N. The Development of Indian Literature in Uzbekistan: Historiography of Translation. History of Translation in India, 431.

14. Ходжаева, Н., & Губаева, Х. (2020). ISSUES ON TRANSLATION OF CHARACTER SPEECH (ON THE EXAMPLE OF KOREAN-UZBEK LITERATURE). МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА, 3(4).

15. Khodjayeva, N. (2021). The issues of stylistics on translation of historical costumes. ASIAN JOURNAL OF MULTIDIMENSIONAL RESEARCH, 10(4), 534-543.